

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх
справ

Факультет № 3

Кафедра тактичної та спеціальної фізичної
підготовки факультету № 3

ЗАТВЕРДЖЕНО

На засіданні кафедри тактико-
спеціальної підготовки

Навчально-наукового інституту № 2
протокол № 1 від «09» серпня 2024 р.
Завідувач кафедри

 Микола БОРОВИК

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО (ОК.17)

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Кафедра	Тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 http://univd.edu.ua/uk/dir/88/kafedra-taktychnoi-ta-spetsialnoi-fizychnoi-pidgotovky
Контактний телефон	+38 057 7398349 (роб.)
E-mail	Kafsfp11@gmail.com
ЛЕКТОР (ЛЕКТОРИ)	
	Ларіонова Інна Тимофіївна доцент кафедри тактико- спеціальної підготовки навчально-наукового інституту № 2 E-mail: inna.larionova@gmail.com Лекційний потік: навчально-науковий інститут № 2, ННІ 2-24-104-105 Пд навчально -науковий інститут № 3, ННІ 3-24-101-102 Пд

	<p>Кучинський Сергій Анатолійович старший викладач кафедри тактико- спеціальної підготовки навчально-наукового інституту № 2 E-mail: ksa1965@i.ua</p> <p>Лекційний потік: навчально-науковий інститут № 4, ННІ 4-24-105 Пд</p>
Назва освітньо-професійної програми	Правоохоронна діяльність (поліцейські) Law Enforcement (Police Officer)
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський) (НРК України – 6 рівень та перший цикл вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, EQF LLL - 6 рівень)
Галузь знань	26 Цивільна безпека
Спеціальність	262 Правоохоронна діяльність
Статус дисципліни	Обов'язкова компонента освітньо-професійної програми, вивчається у 1 семестрі I курсу для денної форми навчання, у 5 семестрі III курсу для заочної форми навчання
Мета вивчення дисципліни	Навчити майбутніх правоохоронців заходам особистої безпеки, способам контролю під час виконання службових обов'язків у надзвичайних ситуаціях природного і антропогенного характеру та у життєвих ситуаціях, навчити майбутніх правоохоронців заходам особистої безпеки під час виконання ними службових обов'язків. Формування теоретичних знань у галузі безпеки життєдіяльності та охорони праці, а також набуття практичних навичок щодо дотримання заходів особистої безпеки під час виконання службових обов'язків.
Завдання вивчення дисципліни	Практичне забезпечення безпеки життя і здоров'я підлеглого, особового складу, як під час виконання службових обов'язків, так і в процесі несення служби. При цьому основними їхніми задачами є:

	оцінка припустимого ризику; вибір і підтримка безпечних дій, прийомів і умов праці.
Обсяг дисципліни в кредитах ECTS/годинах	Кількість кредитів ECTS - 3 кредити ECTS (загальний обсяг - 90 год.) 3 них:
	- аудиторна робота: 40 год. (денна форма навчання), 16 год. (заочна форма навчання);
	самостійна робота: 50 год. (денна форма навчання), 74 год. (заочна форма навчання);
Форми та види проведення навчальних занять	Форма навчання – денна/заочна. Види навчальних занять: - лекції: 10 год. (денна форма навчання), 8 год. (заочна форма навчання); - практичні заняття: 30 год. (денна форма навчання), 8 год. (заочна форма навчання).
Самостійна робота	Робота з навчальною літературою, нормативно-правовою базою; опрацювання рекомендованої літератури, підготовка рефератів, тез доповідей до конференцій
Індивідуальні завдання	Наукові доповіді, реферати
Необхідне обладнання	Мультимедійне обладнання (ноутбук та проектор), комп'ютерне забезпечення з виходом у мережу Інтернет.
Мова викладання	українська
Контроль	Методи контролю: опитування на практичних заняттях; участь в дискусіях, поліцейських квестах, обговоренні доповідей, рефератів; підготовка рефератів та доповідей; тестування, виконання самостійних робіт. Форми контролю: поточний і підсумковий (залік). Критерії оцінки поточного і підсумкового контролю визначені у методичних матеріалах навчальної дисципліни.
Інтегральна компетентність, загальні компетентності (ЗК)	Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері правоохоронної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів правоохоронної діяльності і характеризується комплексністю та невизначеністю умов. ЗК - 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК - 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

	<p>ЗК - 4. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.</p> <p>ЗК – 5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК - 7. Здатність до адаптації та дії у новій ситуації.</p> <p>ЗК - 8. Здатність приймати обґрунтовані рішення.</p> <p>ЗК - 9. Здатність працювати в команді.</p>
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	<p>СК - 4. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань та навичок у професійній діяльності.</p> <p>СК - 7. Здатність забезпечувати законність та правопорядок, безпеку особистості та суспільства, протидіяти нелегальній (незаконній) міграції, тероризму та торгівлі людьми.</p> <p>СК - 9. Здатність ефективно застосовувати сучасні техніку і технології захисту людини, матеріальних цінностей і суспільних відносин від проявів криміногенної обстановки та обґрунтовувати вибір засобів та систем захисту людини і суспільних відносин.</p> <p>СК - 14. Здатність до використання технічних приладів та спеціальних засобів, інформаційно-пошукових систем та баз даних.</p> <p>СК - 15. Здатність до застосування спеціальної техніки, спеціальних, оперативних та оперативно-технічних засобів, здійснення оперативно-розшукової діяльності.</p> <p>СК - 16. Здатність у передбачених законом випадках застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю, тактичні прийоми під час службової діяльності в разі отримання інформації чи безпосереднього виявлення ознак правопорушення перебуваючи на місці події та в інших службових ситуаціях, а також здатність надавати домедичну допомогу.</p> <p>СК - 20. Здатність вживати заходів з метою запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень, заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб та публічній безпеці.</p>
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ	
<p>Тема № 1: Безпека людини в життєвому середовищі. Надзвичайні ситуації, класифікація, причини виникнення. Сигнали оповіщення населення. Небезпеки та їх класифікація</p> <p>Небезпеки та надзвичайні ситуації техногенного характеру. Техногенні небезпеки, їх класифікація та причини виникнення. НПА у сфері безпеки життєдіяльності людини.</p>	

<p>Небезпеки та надзвичайні ситуації, пов'язані з руйнуванням гідротехнічних споруд.</p> <p>Небезпеки та надзвичайні ситуації, пов'язані з руйнуванням будівель різного призначення.</p> <p>Небезпеки та надзвичайні ситуації, пов'язані з аваріями на об'єктах систем життєзабезпечення.</p> <p>Сигнали оповіщення населення. Надзвичайні ситуації природного характеру.</p> <p>Комплекс заходів із запобігання природним надзвичайним ситуаціям та організація дій поліції щодо усунення їх негативних наслідків.</p> <p>Небезпеки життєвого середовища людини.</p>
<p>Тема № 2: Засоби індивідуального захисту</p> <p>Засоби захисту органів дихання.</p> <p>Засоби захисту шкіри.</p> <p>Основні правила використання засобів індивідуального захисту органів дихання.</p> <p>Виготовлення ватно-марлевих пов'язок та підвищення захисних властивостей одягу.</p>
<p>Тема № 3: Хімічна безпека. Радіаційна безпека. Засоби колективного захисту</p> <p>Поняття і класифікація небезпечних хімічних речовин, їх характеристика за класами небезпеки.</p> <p>Основні фізико-хімічні властивості найбільш розповсюджених в Україні небезпечних хімічних речовин</p> <p>Джерела радіації та одиниці її вимірювання.</p> <p>Вплив іонізуючих випромінювань на організм людини.</p> <p>Засоби колективного захисту.</p> <p>Евакуаційні заходи.</p>
<p>Тема № 4: Соціальні небезпеки, їх види та особливості.</p> <p>Поняття та види соціальних небезпек.</p> <p>Соціально-політичні протиріччя, масові заворушення, протестні акції та конфлікти з використанням зброї.</p> <p>Соціальні хвороби та фобії, маргінальні групи населення та основні засади дій поліцейського у рамках комунікації з такими групами.</p> <p>Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини.</p> <p>Заходи безпеки при поводженні з вибуховими речовинами та пристроями.</p>
<p>Тема № 5: Прилади радіаційної розвідки та дозиметричного контролю</p> <p>Методи виявлення і вимірювання іонізуючих випромінювань.</p> <p>Улаштування та принцип дії приладів радіаційної розвідки та дозиметричного контролю. Методи виявлення і вимірювання іонізуючих випромінювань.</p>
<p>Тема № 6: Прилади хімічної розвідки</p> <p>Виявлення сильнодіючих отруйних речовин в оточуючому середовищі.</p> <p>Улаштування та принцип дії приладів хімічної розвідки та контролю.</p> <p>Методи виявлення СДОР в оточуючому середовищі.</p> <p>Улаштування та принцип дії дозиметричних приладів.</p>
<p>Тема № 7: Правові та організаційні основи охорони праці. Законодавство у сфері охорони праці. Безпечні умови праці.</p> <p>Основні положення Закону України «Про охорону праці».</p> <p>Безпечні умови праці, небезпечні та шкідливі виробничі фактори.</p> <p>Основні законодавчі акти по охороні праці.</p> <p>Організаційні основи охорони праці.</p>

<p>Тема № 8: Пожежна безпека. Первинні засоби пожежогасіння</p> <p>Горіння як фізико-хімічний процес</p> <p>Розвиток пожежі як неконтрольованого горіння. Етапи розвитку пожежі</p> <p>Небезпечні для людини фактори пожежі. Комбіновані пожежі.</p> <p>Вогнегасні речовини та первинні засоби пожежогасіння.</p> <p>Заходи безпеки на місці пожежі, у тому числі на місці ДТП з витоком у навколишнє середовище вибухо-пожежонебезпечних речовин.</p>	
<p>Тема № 9: Електробезпека. Вражаючі фактори електричного струму. Правила безпечної експлуатації електротехнічного обладнання</p> <p>Вплив електричного струму на організм людини. Електричні травми, їх види. Способи профілактики вибухів на об'єктах МВС.</p> <p>Заходи та засоби захисту від дії електричного струму.</p> <p>Заходи профілактики від електричних травм.</p> <p>Безпечні методи звільнення потерпілого від дії електричного струму.</p> <p>Захист будівель і споруд від блискавки. Правила поведінки під час грози.</p> <p>Дії поліцейських при пошкодженні ліній електропередачі, поняття крокової напруги.</p>	
<p>Тема № 10: Фактори, що впливають на працездатність працівників поліції. Заходи безпеки поліцейських при виконанні службових обов'язків під час надзвичайних ситуацій</p> <p>Особливості охорони праці в органах та підрозділах НПУ.</p> <p>Основні показники безпечних умов праці в органах та підрозділах НПУ.</p> <p>Заходи особистої безпеки поліцейського при патрулюванні місцевості, перевірки документів у громадян, при затриманні правопорушників та доставленні їх до органу (підрозділу) поліції.</p> <p>Заходи особистої безпеки поліцейського при зупинці ТЗ та його огляді. Заходи особистої безпеки поліцейських при проведенні слідчих дій.</p> <p>Порядок розслідування та обліку нещасних випадків у НПУ.</p>	
<p>Тема № 11: Основи гігієни та санітарії в діяльності поліції</p> <p>Поняття про санітарію та гігієну праці в діяльності поліції.</p> <p>Шкідливі фактори, які виникають на об'єктах МВС та засоби захисту від них.</p>	
<p>Тема № 12: Дії працівників поліції по наданню першої допомоги потерпілим у життєвих та надзвичайних ситуаціях</p> <p>Дії працівників поліції на випадок виникнення пожежі та надання допомоги потерпілим. Заходи особистої безпеки.</p> <p>Дії працівників поліції і надання першої допомоги при ураженні електричним струмом.</p> <p>Застосування з метою особистої безпеки Індивідуальних засобів захисту.</p> <p>Порядок дій працівників поліції у вибухонебезпечних ситуаціях. Надання першої допомоги та заходи безпеки.</p> <p>Порядок надання першої допомоги при нещасних випадках на об'єктах МВС.</p>	
<p>Тема № 13: Профілактика травматизму та профзахворювань в поліції</p> <p>Основні небезпеки, які впливають на стан здоров'я працівника поліції.</p> <p>Режим праці та відпочинку.</p>	
<p>Програмні результати навчання (РН)</p>	<p>РН-3 Збирати необхідну інформацію з різних джерел, аналізувати і оцінювати її.</p>

	РН-12 Адаптуватися та ефективно діяти за звичних умов правоохоронної діяльності та за умов ускладнення оперативної обстановки.
	РН-15 Працювати автономно та в команді, виконуючи посадові обов'язки та під час розв'язання складних спеціалізованих задач поліцейської діяльності.
	РН-16 Застосовувати заходи, спрямовані на усунення загрози життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок кримінального чи адміністративного правопорушення.
	РН-19 Вміти застосовувати процедуру надання першої медичної допомоги.
Критерії оцінювання результатів навчання	<p>Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру, та балів, набраних на підсумковому контролі (заліку).</p> <p><i>Підсумкові бали навчальної дисципліни = Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем) + Кількість балів за підсумковим контролем</i></p>

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою Відмінно («зараховано»)	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано») Добре («зараховано»)	А	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
94-96			
90-93			
85-89	Добре («зараховано») Задовільно («зараховано»)	В	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального, робота з двома – трьома незначними помилками.
80-84			

75-79		C	«Добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією – двома значними помилками.
70-74	Задовільно («зараховано») Незадовільно («не зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний не повністю, але прогалини не мають істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань, містять помилки, робота з трьома значними помилками.
65-69			
60-64		E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу освоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
21-40			
1-20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки
Перелік питань, що виносяться на підсумковий контроль			
1. Поняття «Безпеки життєдіяльності».			
2. Об'єкт, предмет вивчення навчальної дисципліни.			
3. Надзвичайна ситуація: поняття, класифікація.			

4. Небезпека, класифікація небезпек
5. Джерело небезпеки, класифікація.
6. Що таке ризик, види ризиків.
7. Сховища, класифікація сховищ.
8. Протирадіаційне укриття, поняття, з яких приміщень складається?
9. Поняття евакуації та розосередження, яка різниця між ними?
10. Для чого призначений фільтруючий протигаз, з яких частин складається?
11. Недоліки фільтруючого протигазу.
12. Для чого призначений ізолюючий протигаз, з яких частин складається?
13. Недоліки ізолюючих протигазів.
14. Альфа-, бета-, гамма-випромінювання. Які найнебезпечніші чому?
15. З яких частин складається ВПХР?
16. Фотографічний метод виявлення і вимірювання іонізуючих випромінювань
17. Хімічний метод виявлення і вимірювання іонізуючих випромінювань
18. Сцинтиляційний метод виявлення і вимірювання іонізуючих випромінювань
19. Іонізаційний метод виявлення і вимірювання іонізуючих випромінювань
20. Вимірювач потужності дози (рентгенметр) ДП-5В.
21. З яких частин складається ДП-5В?
22. Що таке соматичні та генетичні радіаційні ефекти впливу іонізуючих випромінювань на організм людини?
23. Бойові отруйні речовини, на які класи поділяються?
24. Сильнодіючі отруйні речовини, класифікація.
25. Військовий прилад хімічної розвідки, призначення, склад.
26. Метод біоіндикації.
27. Запахи сильнодіючих отруйних речовин
28. Що таке пожежа?
29. Що таке горіння та його 3 складові?
30. Причини виникнення пожеж.
31. Вогнестійкість конструкції, ознаки настання межі вогнестійкості.
32. Дії працівників поліції при пожежі.
33. Електричний опік, ступені опіків.
34. Що відноситься до електротравм?
35. Що таке електричні знаки?
36. Що таке металізація шкіри?
37. Що таке механічні ушкодження?
38. Що таке електроофтальмія?
39. Соціально-економічне значення охорони праці це?
40. Умови праці та їх класи?
41. Що таке працездатність?
42. Що таке безпека праці?
43. Що таке небезпечні та шкідливі фактори умов праці?
44. Що визначає закон України «Про охорону праці»?
45. Які основні принципи державної політики у галузі охорони праці?
46. Основні законодавчі акти з охорони праці
47. Вступний інструктаж
48. Первинний інструктаж

49. Повторний інструктаж
50. Позаплановий інструктаж
51. Цільовий інструктаж

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. № 30. Ст. 141. Електронна версія <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кодекс Законів про працю України. Електронна версія <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Закон України «Про охорону праці». Електронна версія <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» . <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
5. Кодекс цивільного захисту України. Електронна версія <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
6. Закон України «Про Національну поліцію». Електронна версія <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Навчальна та наукова література:

7. Основи професійної безпеки та здоров'я людини : підручник / В. В. Березуцький [та ін.] ; під ред. проф. В. В. Березуцького. – Харків : НТУ «ХП», 2018. – 553 с.
8. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. для працівників поліції / О.Ю. Прокопенко, І.В. Власенко, М.Ю. Крепакова; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 364 с.
9. Чміль М.О., Власенко І.В. Безпека життєдіяльності та цивільний захист : навчально-методичний посібник /М.О. Чміль ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. -Х.: ХНУВС, 2011. – 70 с.
10. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / [В.В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін.] ; за заг.ред. В.В. Сокурєнка. – Харків : ХНУВС, 2021. – 308 с. Електронна версія: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/064659a3-311c-4355-b1c4-47647cc9038c/content>
11. Особиста безпека поліцейського в умовах дії правового режиму воєнного стану : навч. посіб. /[уклад.: Боровик М. О., Шутяк І. А., Ларіонова І. Т., Іншеков М. В.]; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Ф-т № 3, Каф. такт. та спец. фіз. підготовки. – Вінниця : ТВОРИ, 2023. – 188 с. – ISBN 978-617-552-496-1. Електронна версія: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/19687>

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

12. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 16 січня 2013 року No 20/2013 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF>
13. Положення «Про затвердження Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися із здобувачами освіти під час освітнього процесу» від 16.05.2019 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0612-19>
14. Перелік робіт з підвищеною небезпекою наказ Держнаглядохоронпраці України від 26.01.2005 №15). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0232-05>

15. Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05>
16. Типове положення про навчання, інструктаж і перевірку знань працівників з питань охорони праці. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-94>
17. Станіславчук О.В. Безпека життєдіяльності: практикум / О.В.Станіславчук, О.Б. Горностай, В.М. Маринич. –Львів:Сполом, 2016. –183 с.
18. Основи професійної безпеки та здоров'я людини : підручник / В. В. Березуцький [та ін.] ; під ред. проф. В. В. Березуцького. – Харків : НТУ «ХПІ», 2018. – 553 с.
19. Ковжого , С.О. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / С.О. Ковжого, О.Д. Малько, А.М. Полежаєв. - Х. : Право. - 2012. - 222 с.
20. Правила пожежної безпеки в Україні. Приказ МВС України № 400 від 22.05.1995р.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України <http://www.president.gov.ua/> .
2. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.
3. Міністерство екології та природних ресурсів України <https://mepr.gov.ua/>
4. Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1005/96#Text>
5. Рада національної безпеки і оборони України <https://www.rnbo.gov.ua/>
6. Постійне представництво України при ООН <https://un.mfa.gov.ua/>
7. Північноатлантичний альянс НАТО <http://www.nato.int/> .
8. Офіційний сайт Американського вулканологічного товариства <http://vulcan.wr.usgs.gov/> (англійською мовою).
9. Питання Українського інституту досліджень навколишнього середовища і ресурсів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/98#Text> .
10. Положення про Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду
11. Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України НАУ» <http://www.nau.ua>